

ТРУДОВЕ ПРАВО ТА ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Розенфельд Н.А.,

канд. юрид. наук, головний кон-
сультант Інституту законодавства
Верховної Ради України

ПРО ПОНЯТТЯ „ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ” В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Функція здійснення корисного для суспільства впливу на відносини між людьми у суспільстві покладається на систему загальнообов'язкових соціальних норм - право. Відповідно, правове забезпечення, як функція, яка навіть лексично, буквально несе зміст *захисту безпеки* - „забезпечення”, у контексті необхідності здійснення корисного для суспільства впливу на відносини з метою захисту певних суспільних відносин за допомогою норм права, розуміється як правове забезпечення.

Термін *“правове забезпечення”*, що широко використовується у науковій літературі [1; 2; 3; 4; 5; 6] та науковій діяльності [7], до сьогодні в Україні на доктринальному рівні не має самостійного визначення.

У той же час, термін „забезпечення” у подвійних конструкціях у доктрині права використовується. Так, під *забезпеченням* виконання зобов'язань розуміються *“передбачені законом або договором спеціальні заходи, спрямовані на додаткове стимулювання належного виконання зобов'язань боржником”* [8, 444]; *забезпечення* доказів - *„вжиття судом термінових заходів щодо закріплення у визначеному законодавством процесуальному порядку фактичних даних для використання при розгляді цивільних справ”* [8, 444]; *забезпечення* позову - це *„застосування судом, у провадженні якого знаходиться справа, заходів щодо матеріально-правових інтересів позивача, які гарантують за його позовом реальне виконання позитивного рішення”* [8, 445].

Враховуючи такі доктринально-правові конструкції з використанням терміну „забезпечення”, автор дозволить собі зробити припущення, що у наведених вище визначеннях під правовим забезпеченням автори розуміли саме *заходи, спрямовані на досягнення певного рівня безпеки [забезпечення] відповідних суспільних відносин.*

Суспільство впорядковано не може існувати без урегулювання відносин між людьми, а таке регулювання відносин здійснюється за допомогою норм права, яке як соціальний феномен, на доктринальному рівні визначається системою соціальних загальнообов'язкових норм, дотримання і виконання

© Розенфельд Р.А.

яких забезпечується державою" [9, 5], „складною соціальною системою" [9, 5] - системою правових норм, сутність якої визначається характером суспільно-політичного ладу і політичної структури держави [9, 5].

Під впливом процесів глобалізації¹ і розвитку інформаційного суспільства на передній план виходить роль інститутів влади національних держав, оскільки функція забезпечення правового поля у суспільстві належить саме державній владі, яка діє в інтересах суспільства, а також роль міжнародних владних інституцій з урахуванням процесів глобалізації, які фактично не-підвласні органам влади національного рівня.

З огляду на це, слід звернути увагу на особливості і роль політичної складової суспільства, адже вона орієнтує інститути державної влади, і тому саме вона на сьогоdnішньому етапі формує не лише напрями розвитку національного правового поля, а й приймає рішення щодо участі у певних міжнародних актах, адже учасником міжнародних відносин є саме держава. Недосконала державна влада, що обирає хибну політику здатна зруйнувати найкращі надбання суспільства. Як пише М.Тетчер, „недосконала політика заподіює шкоди тим, хто її проводить, як, до речі, і тим, від чого ім'я вони діють" [10].

Таким чином, стає очевидним, що правове забезпечення у собі має містити не лише суто правові заходи, а й політико-правові.

Якщо під **суто правовими заходами** у контексті правового забезпечення розуміти заходи щодо розробки, прийняття, запровадження і реалізації безпосередньо норм права, направлених на забезпечення певних суспільних відносин, то відповідно до **політико-правових заходів** слід відносити норми міжнародного та внутрішнього права, які крізь призму політичних рішень спрямовують суто правові норми, визначають стратегічні напрями їх запровадження. Очевидно, що у цьому тандемі приматом мають визнаватися політико-правові заходи, які виступають направляючими, „векторами" для запровадження суто правових заходів.

Відповідно, **правове забезпечення з точки зору його структури** має розумітися як комплекс політико-правових векторів та суто правових заходів, спрямованих на регулювання суспільних відносин у відповідному суспільстві.

До політико-правових заходів слід віднести: вжиття заходів для прийняття міжнародних актів, які потребують ратифікації; вжиття заходів щодо підписання міжнародних актів, їх ратифікації; прийняття на національному рівні нормативно закріплених рішень щодо необхідності правового забезпечення певних категорій суспільних відносин тощо.

¹ Найбільш ємким у цьому контексті здається визначення глобалізації Дж. Розенау „будь-який ланцюг взаємодії, який має потенціал необмеженого поширення і здатний легко долати національні юрисдикції" [Rosenau J.N. Les processus de la mondialisation: retombées significatives, échanges impalpables et symbolique subtile V Etudes Internationales. -1993. - Vol. XXIV, - Septembre (№ 3), P 499, Rosenau J. New Dimensions of Security. The Interaction of Globalizing and Localizing Dynamics Security Dialogue - 1994. - Vol. 25 (3)].

До суто правових заходів слід віднести: безпосередню нормотворчу діяльність, у т.ч. моніторинг ефективності національного законодавства, його вдосконалення, модернізацію, гармонізацію та уніфікацію його актів та окремих положень таких.

Правове забезпечення може синтезуватися виключно відповідними компетентними органами влади, на які покладені повноваження здійснення політичної та законотворчої ініціативи у відповідному суспільстві. В умовах розвитку демократичних інститутів громадянського суспільства зазначена теза не втрачає актуальності, адже, як вказувалося вище, структура суспільства представляє собою сукупність усіх соціальних груп і спільнот даного суспільства, що певним чином взаємодіють між собою [11, 166], а органи влади виконують роль носіїв повноважень, якими їх наділило суспільство. Внаслідок такої діяльності соціальні групи, спільноти та особи такого суспільства виступають суб'єктами таких норм, оскільки норми права є загальнообов'язковими.

Оскільки процес розвитку суспільства беззупинний, а національні держави виступають учасниками міжнародних відносин у глобальному суспільстві і при цьому лише інститути державної влади компетентні забезпечувати правове поле у державах як соціетальних² групах суспільства, то на відповідні державні інститути і лише на них покладається тягар правового, а з урахуванням питань міжнародної політики, насамперед, політико-правового забезпечення відносин у суспільстві відповідної держави.

При цьому, на міжнародному рівні можуть визначатися лише напрямки реалізації правового забезпечення, на національному рівні - політико-правові заходи-вектори, які є обов'язковими для виконання лише для держав-учасниць відповідного міждержавного об'єднання. У той же час інші держави, що не є суб'єктами відповідних міжнародних організацій, вправі зробити власний вибір щодо згоди прийняти на себе тягар забезпечення на рівні національного права відповідних вимог міжнародної спільноти чи - ні і, відповідно, приєднатися до міжнародного акту, що вимагає, обрання своїми учасниками відповідних напрямків правового забезпечення, чи відмовитись від такої участі.

Відповідними компетентними щодо визначення векторів розвитку глобального правового поля у світі є міжнародні організації, які об'єднують всі країни світу та їх керівні органи: ООН, Генеральна Асамблея ООН, ОБСЄ, Рада ОБСЄ і т.д.

До компетентних щодо визначення векторів розвитку правового поля міждержавних об'єднань належать відповідні міждержавні об'єднання та їх керівні органи: ЄС, Рада ЄС та Комітет міністрів ЄС, НАТО, Рада НАТО, ГУАМ та Рада ГУАМ, СН Д та Рада СН Д та інші, які мають відповідні статус і компетенцію.

² За А.Б.Грушиним до соціетального типу соціальних спільностей (груп) належать окремі суспільства та країни. Їхнє населення, а у разі однорідності національного складу - нації [цит. - в Корнев М.Н. Соціальна психологія [Текст] : підручник/ Корнев М.Н., Коваленко А.Б. - К., 1995 - С. 130].

Здійснення національних політико-правових заходів щодо забезпечення реалізації міжнародних політико-правових заходів, ратифікація останніх, а також синтез відповідних суто правових заходів покладається на відповідні компетентні органи держав, що внаслідок участі у відповідних організаціях або за власним політичним волевиявленням прийняли тягар необхідності реалізації у внутрішньому законодавстві вимог політико-правових векторів, прийнятих відповідною світовою або міждержавною організацією.

Отже, підводячи ризик під аналізом суб'єктів генерації політико-правових та суто правових заходів, підкреслимо, що політико-правові заходи, спрямовані на здійснення правового забезпечення глобального суспільства, генеруються міжнародними організаціями, а також керівними органами таких організацій, які в межах своєї компетенції повноважні на синтезуванні таких заходів. Національні органи влади держав-учасниць відповідних міжнародних організацій зобов'язані виконувати регламентовані міжнародною організацією, до якої вони належать, вимоги щодо здійснення суто правових заходів на національному рівні. Інші держави мають приймати як політико-правові заходи рішення приєднатися до відповідного акту або відмовитися, а також, у разі приєднання - вжити відповідних суто правових заходів на території власної держави.

Таким чином, міжнародні організації та їх компетентні керівні органи здійснюють міжнародні політико-правові заходи, визначаючи основні вектори потенційного відображення таких заходів у суто правових заходах держав. Компетентні органи державної влади держави-учасниць відповідних міжнародних організацій можуть здійснювати виключно суто правові заходи правового забезпечення, відповідно до векторів політико-правового забезпечення міжнародних організацій, членами яких такі держави є.

Компетентні органи інших держав вільні у волевиявленні щодо прийняття умов міжнародних організацій, у членстві яких вони не перебувають, натомість, у разі вчинення ними національних політико-правових заходів щодо приєднання до певних міжнародних політико-правових актів таких організацій, вони приймають на себе тягар обов'язкового виконання вимог таких актів шляхом реалізації заходів суто правового забезпечення на національному рівні.

Суб'єктами генерації міжнародних політико-правових заходів правового забезпечення є компетентні міжнародні організації та їх керівні органи. Суб'єктами генерації національних політико-правових заходів правового забезпечення у частині реалізації міжнародних політико-правових заходів правового забезпечення можуть виступати компетентні органи державної влади лише держав, які не є учасниками відповідних суб'єктів генерації міжнародних політико-правових заходів. Суб'єктами генерації суто правових заходів правового забезпечення є виключно компетентні органи держав.

Отже, *сутність правового забезпечення* полягає у поєднанні і реалізації сукупності міжнародних політико-правових заходів, якими встановлюються загальні вектори (направляючі), які є обов'язковими для учасників суб'єктів синтезу таких заходів, а також інших суб'єктів відповідних заходів, національних політично-правових заходів, якими визначаються, направляючи динаміку суто правових заходів та суто правових заходів правового забезпечення, які спрямовані на гарантування, регламентацію та унебезпечення певних суспільних відносин.

Виходячи з визначення сутності правового забезпечення, воно може класифікуватися за низкою чинників:

- 1) за територією поширення його компетенції: глобальне, міждержавне, національне;
- 2) за характером суспільних відносин, на регулювання яких воно направлене: у сфері освіти, у соціальній сфері; у сфері землекористування, у сфері комунікацій тощо;
- 3) за галузями права, у залежності від механізмів правового регулювання: конституційно-правове, цивільно-правове, кримінально-правове, адміністративно-правове тощо.

Література: 1. Арістова. І.В. Державна інформаційна політика: організаційно-правові засади [Текст] : монографія./ Арістова І.В. : за загальною редакцією д-ра юрид. наук. проф. Бандурки О.М. - Харків : Вид-во ун-ту внутр. справ. 2000. - С. 188. 2. Зельдіна. О. Правове регулювання інноваційної діяльності в умовах технопарків України: окремі проблеми [Текст]/ Зельдіна О. // Право України. - 2005. - № 12. - С. 54. 3. Монашова. О. Правове забезпечення інформаційно-комунікаційних технологій (зарубіжний досвід) [Текст]/ Монашова О. // Право України. - 2006. - № 3. - С. 131-134. 4. Лозанський. В. Правове і наукове забезпечення відтвореного розвитку [Текст]/ Лозанський В. // Право України. - 2006. - № 10. - С. 36-37. 5. Лозанський. В. Правове забезпечення екологічного управління в Україні та перспективи його покращення [Текст]/ Лозанський В. // Право України. - 2007. - № 9. - С. 79-81. 6. Ковальчук. А. Законодавчо-правове забезпечення руху фінансового капіталу в ринкових системах [Текст]/ Ковальчук А. // Право України. - 2008. - № 1. - С. 41-46. 7. Панов. М. Правове забезпечення економічної і соціальної політики в Україні [Текст]/ Панов М., Петришин О. // Право України. - 2005. - № 7. - С. 147-148. 8. Юридична енциклопедія [Текст]: в 6 т. Т. 2: Д-Й/редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова редкол) [та ін.]. - К.: Укр. енцикл.. 1999. - 744 с. 9. Юридична енциклопедія [Текст] : в 6 т. Т. 5: П-С / редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова редкол) [та ін.]. - К.: Укр. енцикл.. 2003. - 736 с. 10. Тэтчер. М. Искусство управления государством. Стратегия для меняющегося мира [Текст] : пер. с англ/ Тэтчер М. - М. : Альпина Паблишер. 2003. - С. 16. 11. Політологія [Текст]: кн. перша: Політика і суспільство. Кн. друга: Держава і політика / А. Колодій. Л. Климанська. Я. Костина. В. Харченко. - 3-е вид., перероб. та доп. - К. : Ельга. Ніка-Центр. 2003. - 664 с.

МІНІСТЕРСТВО ПРАЦІ ТА СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІГІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ІНСТИТУТ ПРАВА,
СОЦІАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ТА ПРАЦІ

ВІСНИК

Чернігівського державного інституту
права, соціальних технологій та праці
(серія Право. Економіка.
Соціальна робота. Гуманітарні науки)

*Щоквартальний науковий збірник
Заснований у 2008 році*

Загальна редакція ректора інституту Андрієва В.М.

1'2008

Чернігів 2008

УДК 378.6 (477 .51) (066)

Рекомендовано до друку Вченою радою Чернігівського державного інституту права, соціальних технологій та праці 19 грудня 2008 р. протокол № 5.

ВІСНИК Чернігівського державного інституту права, соціальних технологій та праці (серія Право. Економіка. Соціальна робота. Гуманітарні науки) [Текст] : щоквартальний науковий збірник. - 2008. - № 1. - Чернігів : Чернігівський державний інститут права, соціальних технологій та праці. 2008. - 370с.

У журналі висвітлюються актуальні питання трудового права, права соціального забезпечення, кримінального права, правосуддя, економічної теорії, соціології, психології.

Видання розраховане на науковців, викладачів, аспірантів, студентів і всіх, хто прагне отримати знання з юридичних, економічних, соціологічних, психологічних наук.

Редакційна колегія

Голова редакційної колегії - ректор інституту, кандидат юридичних наук, доцент **Андрій В.М.**; заступник голови - перший проректор з наукової та навчальної роботи, кандидат юридичних наук, доцент **Статків Б.І.**; відповідальний секретар - начальник редакційно-видавничого відділу **Ходарченко К.О.**; члени редакційної колегії: **Бондар В.В.**, завідувач кафедри економічної теорії, кандидат економічних наук, доцент; **Вахоюга Т.І.**, завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін, кандидат юридичних наук; **Зайченко І.В.**, професор кафедри соціальної роботи, доктор педагогічних наук; **Козинець О.Г.**, завідувач кафедри теорії та історії держави і права, конституційного та адміністративного права, кандидат історичних наук; **Кондович В.Ю.**, завідувач кафедри соціології та психології, кандидат соціологічних наук, доцент; **Кривоконь Н.І.**, завідувач кафедри соціальної роботи, кандидат психологічних наук, доцент; **Остапенко Л.Л.**, завідувач кафедри кримінального права та правосуддя, кандидат юридичних наук, доцент; **Прядко Н.А.**, завідувач кафедри гуманітарних дисциплін, кандидат філософських наук, доцент; **Шумна Л.П.**, завідувач кафедри трудового права та права соціального забезпечення, кандидат юридичних наук, доцент.

**Редакція не завжди поділяє позицію авторів публікацій.
За точність викладених фактів відповідальність несе автор.**

Свідоцтво: Серія ЧГ №424-73Р від 16.09.2008 р. с Чернігівський державний інститут права, соціальних технологій та праці. 2008